

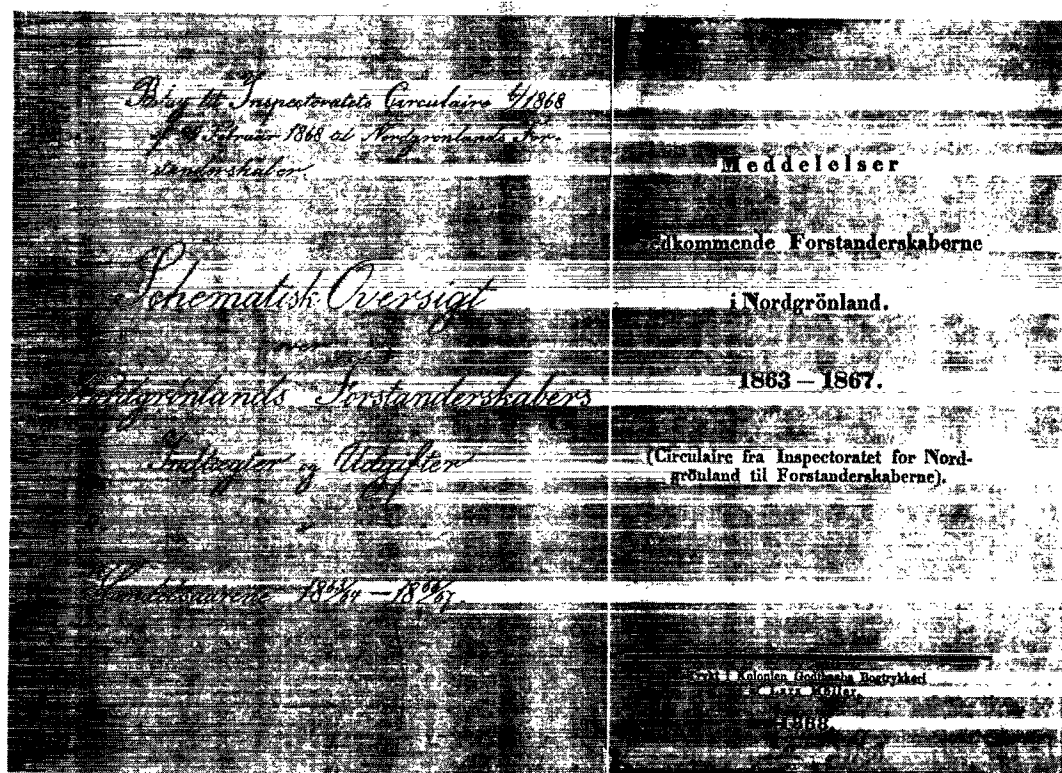
EN 100 ÅRS DAG

Af redaktør *Eyvind Rafn*

Der er nu forløbet et hundrede år siden det officielle bogtrykkeri i Godthåb begyndte sin virksomhed. De første tryksager, som så dagens lys på dette trykkeri, er i dag blandt vore klenodier på kulturlivets område. De er så efterspurgt, ikke kun blandt danske, men blandt alverdens samlere, at der er god grund til at dvæle ved disse tryksager og deres få fremstillere og i et par korte illustrerede skitser redegøre for situationen omkring oprettelsen af et af verdens nordligste og bedste bogtrykkerier, som just nu, mens dette skrives, står i fagreste flor.

Vore ledende grønlandshistorikere fra Louis Bobé og frem til vore dages Knud Oldendow hævder overensstemmende, at næst efter Hans Egede har ingen større krav på grønlændernes taknemlighed end den, der fik dette bogtrykkeri oprettet i Godthåb - nemlig Hinrich Rink.

Der hersker endnu i vor tid uenighed om, hvorfra Hinrich Rink stammer. Mens Oldendow i sin senest udkomne bog, som netop handler om Rink, hævder på side 7 af „Grønlændervennen Hinrich Rink“, udkommet i 1955 som nr. 18 i rækken af „Det grønlandske Selskabs Skrifter“, at „slægten Rink kendes helt tilbage til ca. 1600 og var måske oprindelig hollandsk“, oplyser Rinks eneste her i landet levende slægtning, fru Lisbeth Rink Baagøe, Det gamle Apothek i Helsingør, at slægten stammer fra den tyske by Ulm. I alle fald er Rink født i København, og efter at være blevet student fra Sorø Akademi, hvor digteren B. S. Ingemann var hans lærer i dansk, studerede han fysik og kemi ved Polyteknisk Lærestalt i København, og efter at have skrevet guldmedailleafhandling i København erhvervede han doktorgraden på et kemisk emne ved Kiels universitet. Han deltog derpå i korvetten „Galathea“s kendte jordomsejling og måtte efter hjemkomsten fra rejsen, hvor han var blevet angrebet af malaria, se sig om efter en livsopgave. Til ære for Grønland og for ham kom hans livsindsats til at falde på jordens største ø højt mod nord, hvor han i 1853 konstitueredes som kolonibestyrer i Julianehåb. Da han i 1855 blev hjemkaldt på tjenesterejse, fortalte han kongen om, hvor glad han var for sit arbejde i Grønland og fik da det kendte, morsomme svar: „Når du

To gamle titelblade fra pjecelignende tryksager, som i dag er sjældne.
 Til venstre ses Hinrich Rinks anvendelse af „Stentryksapparatet“ indkøbt på Kleins bogtrykkeri i København.
 Det vigtigste formål med oprettelsen af trykkeriet i Godthåb for 100 år siden var „at gjøre Grønlænderne
 bekendte med de Bestemmelser og Foranstaltninger, som træffes af Bestyrelsen“.

er så glad for at være deroppe, kan du forblive; der er just et embede ledigt som inspektør, det kan du få, om du søger det. Rejs med Gud, vær god mod grønlænderne og skaf os rigeligt med tran til lygterne!“

I Godthåb, i hvis inspektørbolig dr. Rink nu fik fast bolig, levede en lille kreds af begavede og egenartede personligheder, som virkede så inspirerende på Rink, at han hurtig startede virkeliggørelsen af de to idéer, som begge fik den største betydning for grønlænderne og for vort forhold til øen, nemlig oprettelsen af forløberne for det nuværende grønlandske styre: Forstanderskaberne samt anskaffelsen og oprettelsen af bogtrykkeriet. Rink ønskede med indførelsen af forstanderskaberne at tage grønlænderne med på råd og ved at lade dem få mulighed for at stemme udrydde en vis følelse af mindreværd i forhold til danskerne - de skulle altså trækkes ud af deres isolerede, ensomme liv, og hertil skulle aviser og bøger, trykte i Godthåb og på grønlandsk, bruges. Tryksagerne skulle udføres og blev udført i en efter forholdene så pæn kvalitet, at arbejdet på dette bogtrykkeri blev

derik Tellesen, og i 1866 ¹⁾ Moses Madsen, ²⁾ John Johnsen, ³⁾ Johan Rasmussen, ⁴⁾ Josias Jensen og ⁵⁾ Ole Olesen, efter hvilken Sidstes Dod F. Tellesen er gjenvalgt for Ekamiut. Forstanderne have beklaget sig over, at den dem tillagte Godtgjærelse for Møde ikke var tilstrækkelig stor, da deres Fangst derfor forsømmes i flere Dage. —

Handelens Afgift har i Gennemsnit været 546 Rd. Forstanderskabet overtog en Grønlandergjæld paa 129 Rd., som er betydelig forøget, da der efter Middeltal udborges 60 Rd. mere, end der indbetales paa gammel Gjæld, kun et mindre Beløb er afskrevet som uerholdeligt. — Udgiften til Fattighjælp er forholdsviis større end i de fleste andre Districter; men dette er i endnu højere Grad Tilfældet med den directe Understøttelse med Fangerskaber, de have henholdsviis været 87 Rd. og 150 Rd. efter Middeltal. —

Til at lette Indkjøbet af Træ, Ovne og Kul har den aarlige Udgift været 40 Rd. 83 Rd. og 58 Rd. — Administrationsudgifterne have været forholdsviis størst i dette District, nemlig 66 Rd. — Et mindre Beløb er udgivet til at udruste en ung Indfødt, der som Sömand gik med et Skib til Danmark, men som senere, da Søfarten ikke smagte ham, er gaaet over til at blive Bødler og i denne Egenskab er ansat heroppe.

Forstanderne Thele Isaksen og Zachaus ved Claushavn og Nordre Huse have i Trangstid havt at vanskeligt Hver med at tilsee, hvorvidt deres Landsmænd virkelig trængte

til Understøttelse, men roses, fordi de have udført det ret godt. I 1866 anskaffedes ved alle Handelspladserne i dette District endee Kajakkier til den opvoxende Ungdoms Øvelse, og man troede paa denne Maade at burde efterkomme Inspectoratets Paalæg om at oprette Kajakkoler, hvor det var nødvendigt ved de større Anlag, men erkjendte fövrigt, at en altfor rigelig Hjælp i denne Retning fra det Offentliges Side kunde gjøre stor Skade, da i saa Fald altfor let Drengenes Paarørende vilde forsømme deres Pligt at oplære dem og forsyne dem med Kajak, selv om de formaaede det. — Ogsaa formeente man, at Sønner af Handelens Folk ikke burde oplæres og forsynes med Kajak paa Forstanderskabernes Regning. — Det har derhos været bragt paa Bane, dog kun mellem Forstanderskabets danske Medlemmer, hvorvidt ikke Opførelsen af Fattighuse med noget Tvangsarbejde og Henvisning af den meest Trængende og uslere Deel af Befolkningen til dem kunde være nødvendig paa de stærkere befolkede Pladser, eller ialtfald ønskelig til at forhindre, at de bedre Erhververe sank sammen under Byrden af deres paatrængende Landsmænd, men Forslaget blev af Fleertallet ikke fundet heldigt.

Udborgningen har i dette District vistnok langt fra været holdt indenfor rimelige Grændser; Grønlanderne have troet at kunne borge endogsaa til Hundefoder. —

Da der i Anledning af et større Forliis af Gørn m. m. som indtraf i Februar 1866 og som traf saavel endee Grønlandere, som

En af de officielle tryksager, bekendtgørelser, som regeringen i København lod udsende, trykt med let læselige og klare typer. Den faste og rene farveføring har fået trykket til at holde sig uændret til vore dage. Denne måde at offentliggøre de officielle bekendtgørelser på indførtes på initiativ af Hinrich Rink.

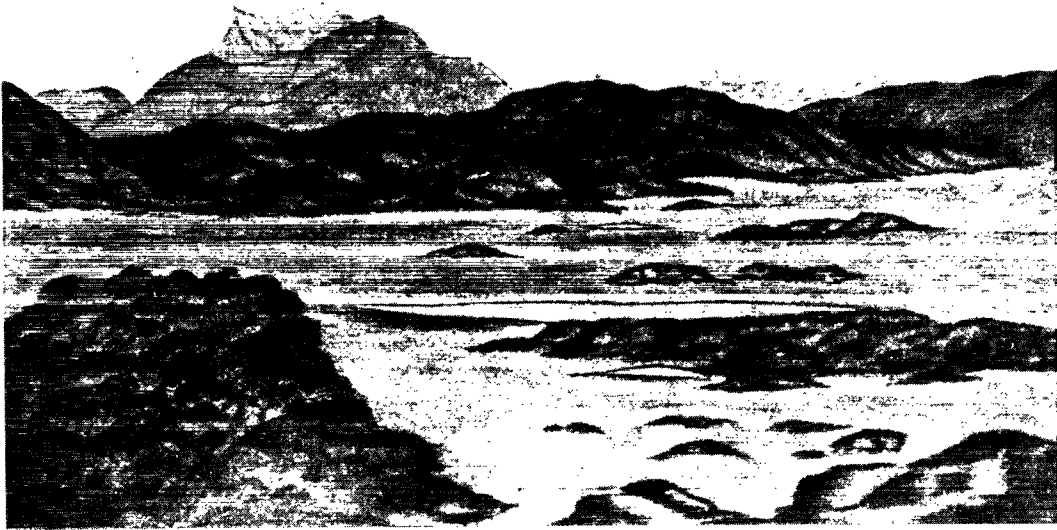
Rinks og hans nærmeste medarbejderes store bedrift. Den efterspørgsel, produkterne fra trykkeriet nu er genstand for overalt rundt omkring fra i verden, er således velfortjent.

I rigsarkivet i København har direktør Oldendow nylig fundet Rinks andragende frem om „Anskaffelse af et Apparat til Bogtrykning for Inspektørembedet i Sydgrønland“. Gennem „Resolutions-Protokollen“ for Handelen tiltrædes dette forslag om udsendelse til Grønland fra København af et sådant „fuldstændig Apparat til Bogtrykning for Handelens Regning, som Rink har bestilt og selv udtaget hos Bogtrykker Klein i København med det Hovedformål derved at gjøre Grønlanderne bekendte med de Bestemmelser og Foranstaltninger, som træffes af Bestyrelsen“. — Alle apparaterne, herunder presse, stentryksapparat og typer samt emballage og arbejds løn ved pakningen m. v. kostede 250 rigsdaler.

Som medhjælpere ved udnyttelsen af disse herligheder, som for 100 år siden sendtes fra København til Godthåb, fik Rink så udmærkede medhjælpere som

seminarielæreren, komponisten og digteren Rasmus Berthelsen samt den ganske unge sælfanger Lars Møller, som hentedes lige ind fra kajakken til redaktionsbordet, og desuden medvirkede illustratoren, billedskæreren fra Kangeq, som senge-liggende af tuberkulose ude i sin hytte på det yderste, stormomsuste næs ved indsejlingen lå og skar træsnit, der nu i vor tid har gjort ham verdensberømt. Rasmus Berthelsen fødtes i 1827 ved Holsteinsborg. Som søn af en sælfanger blev også for ham opvækstårene intimt forbundet med kajaksejlds og sælfangst. Takket være Rinks sikre blik for mennesker endte han som overkateket og hjælpelærer samt flittigt anvendt bogtrykker, xylograf og - digter. Som forfatter til grønlandernes nationalhymne Guterput vil hans navn leve og dø med eskimoerne på Grønland. Sammen med Rink og Lars Møller redigerede han de første årgange af den store, illustrerede grønlandske avis, som stadig udkommer under sit oprindelige navn Atuagagdliutit (det betyder: noget at læse). Afgørende i samarbejdet blev dog Lars Møller, født i 1842 ved Godthåb som søn af koloniformand, tømrer P. E. Møller og hustru, født Lynge. Han var kun 15 år gammel, da Rink overtalte ham til at forlade det frie liv som fanger og kajakroer og i stedet tage plads ved det nyoprettede trykkeris sættekasse. Valserne til trykningen måtte man selv fremstille, det samme var tilfældet med tryksværten, som fremstilledes af sod og fernis. Her kom det Rink til hjælp, at han var uddannet kemiker. Især på de dage, hvor kulden bed hårdest og det kneb med at få valsemassen til at binde og sværten til at holde, var Rinks personlige indgriben af betydning. Det samme gjaldt, da man begyndte at anvende stentryksapparatet, som også var fra Kleins bogtrykkeri i København.

Rink var i besiddelse af ubestrideligt talent både som tegner og akvarelmaler og udførte tegningerne til de første litografier, som er fremstillet i Grønland. Han havde en god medhjælper i Lars Møller, især efter at denne havde været i København i 1858 og på et otte måneders kursus havde lært lidt - og desuden haft den oplevelse at komme i audiens hos kongen, hvorunder opstod det senere overalt i Grønland citerede replikskifte, idet kongen som svar på sine ord til Lars Møller: „Du er den første grønlander, jeg har set,“ fik Lars Møllers ganske uimponerede: „Du er også den første konge, jeg har set.“ I København var Møller indkvarteret på hotel Phønix i Bredgade og gik hver dag turen til Kleins trykkeri, hvor han foruden bogtrykning lærte også bogindbinding og litografi. Med eskimoernes ret enestående evne til hurtigt at tilegne sig kundskaber og især da de rent praktiske, hvor det kommer an på at bruge hænderne, så blev Lars Møller snart mand for at hjælpe Rink hurtigt og solidt frem mod bogtrykkeriets mål, som bestod i, at det foruden at fremstille de officielle beretninger og regnskaber i en let læselig form også trykte en lødig og illustreret avis. Avisarbejdet udførtes også af Møller,

Hinrich Rink var betydelig også som akvarelmaler og tegner. Her ses en af hans tidligste akvareller. Den menes udført i 1861. Motivet er fra Godthåb. Det høje fjeld, som ses i baggrunden, er „Saddelen“. Billedet er udført med blyant og vandfarver i brunt, gråt og lyseblåt. Størrelsen er 19 × 28,3 cm.

idet han virkede myreflittigt også som tegner i de otte af årets måneder, mens han så til gengæld levede om sommeren i det fri som rendyrsskytte og rævejæger og var lige så sikker på hånden derude som inde ved sættekassen. På Den kgl. Kobberstiksamling på Statens Museum for Kunst opbevares den dag i dag i ulastelig stand hans skitsebog med farvelagte tegninger fra den rejse, han i 1883 foretog sammen med Nordenskiöld i sin egenskab af korrespondent til Atuagagdliutit. Denne avis blev hurtig populær ude omkring i befolkningen som læsning både ved tranlampernes skær i hytten om vinteren og ude i sommerteltene. I en lang årrække skrev han selv i bladet, han redigerede det og trykte det og illustrerede det med sine ofte endog farvelagte litografier, indbandt avisen i solide bind med bomuldstøj som ryg, og han ledede distributionen af det endog til de mindste udsteders butikker, hvorfra det fordeltes til direkte læsning i hjemmene. Enhver, som kender lidt til grønlændernes store glæde ved billeder, begriber, at hver årgang af avisen blev gennembladet så mange gange, at den hurtigt endte som

laser, og de stumper, som blev tilbage, pulveriseredes ved at blive anvendt som forladning i de gammeldags jagtgeværer. Det er altså intet helt tilfælde, at de første årgange af Atuagagdliutit nu er bibliofile sjældenheder af sådan art, at det hurtigt høres, hvis en eller anden indenfor kredsen af vore grønlandskyndige måtte ønske at afhænde et af de tidlige tryk, som t. eks. det store farvelagte litografi af formælingen af den engelske konge Edward den Syvende og den danske kong Christian den Niendes datter Alexandra. Dette blad bærer på hvert eksemplar det tydelige spor af Lars Møllers da endnu ikke helt korrekte dansk. Der står nemlig nede i hjørnet anført som trykkersted: Tykket i Godthåb.

Det er ikke godt for mennesker altid at få ret, siger et gammelt ord. Dette kom dr. Rink til at føle derved, at det var, som kom en uheldig stjerne til at hvile ret hurtigt over hans pionergerning på Gønland i skikkelse af jalousi fra den mand, som i København hensynsløst trængte sig frem i karrieren ved hyppig hjælp af de om man så må sige solide „stålbuer“, som Rink ikke ejede mage til, og som indehaveren sad i ro og mag bag mahogniskrivebordet i hovedstaden og kunne polere daglig, mens Rink under de primitive forhold i Grønland t. eks. skrev lange indberetninger siddende ved et spinkelt kahytsbord, som hoppede og dansede i søgang, og hvor kun et sølle lys var til rådighed i aftentimerne. Mens således Hinrich Rinks chef i København, hr. Hørring, skred videre ad embedsmandens karrierevej og endte som den i vore dage kun af navn erindrede indenrigsminister, så huskes af gavn den legemligt svage, af malaria forpinte og trætte Hinrich Rink, så længe Grønland består som kulturområde.